

ТАВСИЯ БА ОМУЗГОРОН ДОИР БА ТАҲЛИЛИ ДАРСИ ЯКСОАТА

Ҳикмат Султонович Ҳикматов

Устои кафедраи адабиётшиносии ўзбеки Донишкадаи давлатии педагогии
Чирчиқи вилояти Тошканд

АННОТАТСИЯ

Яке соати дарси пухта тайёр кардашуда ба шогирдон як олам маънӣ баҳшида метавонад. Зеро омӯзгоре, ки масъулиятро дуруст ҳис мекунад ва худаш пайваста дар ҷустуҷӯҳои доимист, ҳатман меҳодад, ки шогирдонаш низ аз пайи навҷӯйиҳо бошанд.

Калимаҳои таъриҳӣ: ҳаммаслак, мароқнок, малака, маҳорат, таҷриба, сексия, фардӣ, коллективона, марбут

ABSTRACT

One hour of a well-prepared lesson can give a world of meaning to students. Because a teacher who feels the right responsibility and is constantly in constant search, he definitely wants his students to be in search of new things.

Keywords: hobby, interest, skill, skill, experience, section, individual, collective, related.

МУҚАДДИМА

Аз ҳамин нуқтаи назар доимӣ ба шогирдон чунон шароит муҳайё месозад ва ё чунон муҳити муаммовӣ пайдо мекунад, то ки шогирд маҷбуран ва ё ихтиёрӣ ба олами фан мароқ зоҳир намояд. Маҳз ана ҳамин гуна муаллимон бештар ба дарсҳои ҳамкору ҳаммаслакони худ бештар ворид мешаванд ва таҳлилҳо гузаронда, хулосаҳо мебароранд. Аслан, ин намуди ҳаракат, яъне ба таҳлили дарсҳои ҳамдигарӣ ворид шудани баъзе муаллимон, маҳз барои таҷрибаомӯзӣ ва таҷрибаиваздорӣ нигаронда мешавад. Яъне омӯзгор баробари таҳлил кардани дарси ҳаммаслаки худ, аз методҳои онҳо баҳраманда мешавад ва албатта ҷиҳатҳои нави ғоидаовари онро барои худ қабул менамояд.

Вазифаи аввалини муаллим ин аст, ки таълими муваффақиятнокӣ ҳар як талаба ва дониши хубӣ ӯро таъмин намояд. Пешрави хонандагон, пеш аз ҳама, ба он марбут аст, ки муаллим дарсро то чи андоза пурмазмуну мароқнок ва фаҳмо мегузарад, кори мустақилонаи хонандагонро то чи дараҷа дуруст санҷида метавонад ва норасоии нуқсонҳои шогирдонро чӣ тавр сари вақт муайян ва пешгирӣ менамояд.

ТАҲЛИЛИ АДАБИЁТ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Муаллим бояд кӯшиш намояд, ки ҳар як дарси ӯ дар хонандагон ҳислати ҷўяндагӣ пайдо кунонад, онҳоро ба мароқ оварда, диққат ва ҷидду ҷаҳдашонро ба дониш ва аз худ намудани маҳорату малакаҳои амалӣ сафарбар намояд.

Барои амалӣ гардидани чунин мақсад дар мактабҳоямон воситаҳои илмӣ-методие мавҷуданд, ки тадричан беҳтар шудани сифати таълим аз бисёр ҷиҳат ба фаъолияти онҳо алоқаманд аст. Яке аз чунин воситаҳо иштирок ба дарси ҳамдигар ва таҳлили он мебошад.

Иштирок ба дарс на танҳо як ҷузъи назорати дохилӣ, балки мақсади ба муаллим-дарсдиҳанда ёрии методӣ расониданро дорад. Дар ин бобат мавқеи сексияи иттиҳодияҳои методӣ, аз ҷумла, сексияи муаллимони забон ва адабиёт бағоят калон аст.

Дар коллективҳои педагогии мактабҳо иштирок ба дарсҳои якдигар, муоина ва таҳлили дарсҳо асосан характери таҷрибаивазкунӣ дошта, он ду мақсадро дар назар дорад: омӯхтани таҷрибаи муаллим ва ба пешрафти фаъолияти минбаъдаи ӯ кӯмак расонидан.

Пӯшида нест, ки омӯхтани таҷрибаи муаллим бештар ба омӯзгорони ҷавон тааллуқ дошта, омӯзонидан бештар ба муаллимони соҳибтаҷриба ва кӯҳансол алоқаманд аст.

Лозим аст, ки ҳар як дарси мушоҳидашуда бояд ҳатман таҳлил карда шавад. Тавҳили дарс ду ҳел гузаронида мешавад: таҳлили фардӣ ва коллективона. Мушоҳидаҳои мунтазами дарсҳо аз он шаҳодат медиҳад, ки на ҳамаи муаллимон дарсҳои ҳамкасбони худро дурусту ҳамаҷониба ва мувофиқи талаб таҳлил менамояд.

Таҳлили дарс яке аз шаклҳои мураккаби баҳодихӣ ба фаъолияти педагогии муаллим буда, он аз мутахассис дониши амиқ ва маҳорати баланди педагогӣ талаб мекунад. Таҳлили дарс дорои усулҳои хос буда, риояи он сифати таҳлилро боз ҳам беҳтар менамояд.

МУҲОКИМА

Ҳангоми гузаронидани таҳлили коллективӣ сухани аввал ба дарсдиҳанда дода мешавад. Дарсдиҳанда доир ба тайёрии худ ба дарс, интиҳоби методҳо, истифодаи адабиёт, тайёр намудани айёният, воситаҳои техникӣ сухан карда, таассуроти худро доир ба дарсаш баён мекунад ва дар айни замон, баъзе норасоӣҳое, ки дар дарс содир намуд ва худ онҳоро ҳис карда буд, гуфта мегузарад.

Баъди ин шахсоне, ки ба дарс иштирок карда буданд, муваффақияту норасоихои дарсро гуфтаву маслиҳатҳо дода мегузарад. Ҳангоми таҳлил кардан аввал ҷиҳатҳои хуби дарс гуфтаву сипас норасоихои он қайд карда мешавад.

Дар мушоҳидаи дарс чизи асосӣ дарк карда тавонистани ҳамаи ҷиҳатҳои таълимию тарбиявӣ ва дидактикии дарс ва муайян кардани нуқсонҳои он, инчунин барои муаллим додани маслиҳат ва тавсияҳо мебошад.

Таҳлилкунанда баъди қайди норасоихо бояд доир ба бартараф кардани онҳо маслиҳатҳо дода гузарад. Норасоихои дарсро шартан ба ду гурӯҳ: илмию назарӣ ва методӣ ҷудо кардан мумкин аст.

Ба гурӯҳи камбудихои илмию назариявӣ ба хуби надонистани моҳияти мавзӯ, маънидоди нодурусти таърифот ва қоидаҳо, санаҳо, фактҳо, дар навишт ва гуфтор роҳ додан ба хатоҳои имлоӣ, пунктуатсион, услубӣ ва ғайраҳо дохил мешаванд. Ба гурӯҳи камбудихои методӣ бошад, нодуруст ба кор бурдани тарз ва методҳои таълимӣ, истифодаи бемаврид ва нодурусти аёният, тақсимооти вақт, рафтуоии барзиёд, истифодаи шеваю лаҳҷа дар нутқ, надонистани усулҳои саволгузорӣ ва амсоли инҳо дохил мешаванд. Таҳлили дарс се ҷиҳатро дар назар дорад: муваффақият, норасоӣ ва тавсияҳои методӣ.

Чунон ки маълум аст, ҳар як дарс, аз ҷумла, дарси забони модарӣ характери таълимӣ ва тарбиявӣ дорад. Дарс ҳам бояд аз ҳамин нуқтаи назар таҳлил ёбад. Ҳангоми таҳлил ба чунин ҷиҳатҳои дарс: мазмун, сохт, тарзи ташкилу гузаронидан ва ҷиҳатҳои психологӣ-педагогии он эътибор дода шавад.

Нақшаи тахминии таҳлили дарси забони модарӣ чунин аст:

1. а) Дурустии тарзи кушодан ва фаҳмонидани мавзӯи нав, шаклҳои муайянкунии он ва хулосаҳо дар дарс.

б) Ҷиҳати таълимӣ ва тарбиявии материалҳои дидактикӣ, ба синну соли хонандагон мувофиқ будан ва набудани онҳо.

в) Ҷиҳати илмии дарс.

г) Маданияти нутқи муаллиму хонандагон.

2. а) Методҳо ва воситаҳои методии омӯзиши материалҳои нав, мустақамкунии мавзӯи нав, камбудихои он, санҷиши дониши хонандагон аз мавзӯи нав.

б) Намудҳои машқ ва моҳияти истифодаи онҳо.

в) Аёният дар дарс ва тарзи истифода аз он, ҷиҳати эстетикӣ ва таълимию тарбиявии аёният.

г) Вазифаи хонагӣ ва тарзи супоридани он.

ф) Санчиши дониши хонандагон, тарзҳои пуршиш, баҳогузорӣ ба дониши онҳо, мувофиқ будани меъёри баҳогузорӣ.

д) Инкишофи нутқи хонандагон, роҳҳои баланд бардоштани маданияти нутқ, шарҳи луғатҳо, истилоҳҳо, калимаҳои душворфаҳм, неолигизмҳо, ибораҳои фразеологӣ ва ғайраҳо.

е) Мавҷудияти принципҳои инкишофёбӣ ва тарбиявии таълим дар дарс.

ё) Чамбаст ва натиҷаи дарс.

3. а) Симо ва рафтори муаллим дар дарс, одоби мулоқот бо хонандагон, чеҳраи муаллим, муносибати ӯ бо аҳли синф ва хонандагони ҷудогона.

б) Тарбия дар синф ва ҷиҳати мусбати он дар таълим.

в) Дарҷаи фаъолнокии хонандагон дар дарс ва лаҳзаҳои ҷудогонаи он.

г) Ҳолати рӯҳияи хонандагон мавриди аз тарафи муаллим истифода кардани воситаҳои методии нав ва намудҳои гуногуни кор.

4. а) Ҷиҳати гигиении дарс ва ҳолати синф.

б) Тарзи нишастии хонандагон ва ҷиҳати ҳастагӣ ва мондашавии онҳо.

в) Мавҷудияти ашӯҳои хониш ва тарзи истифода аз доскаи синф.

г) Баҳо ва баҳогузорӣ дар дарс.

5. Хотимаи дарс ва хулосаҳо.

а) Иҷро гардидани мақсади дарс

Ғайр аз ин муқарриз ҳангоми таҳлил ба чунин масъалаҳо бояд эътибор диҳад:

а) нодуруст ва ё дурустии тақсимои вақт ба лаҳзаҳои дарс,

б) проблемагузорӣ ва ҳалли он дар дарс,

в) ба ҳаёти имрӯза алоқаманд намудани дарс,

г) худ сохтан, корҳои эҷодӣ, худ тартиб додан дар дарс,

ф) Ҳусни хат ва саводнокӣ,

Ҳамин тариқ, мушоҳидакунанда бояд дар ҳуди ҳамон рӯз, дарсро таҳлил намояд ва дар дафтари таҳлил мулоҳизаҳои худро пурра қайд намояд. Нақшаи қайди тақриздиханда дар дафтар чуниин аст.

1. Синф, мактаб, муаллим, сана.

2. Фан ва мавзӯи дарс.

3. Мақсади дарс.

4. Хели дарс.

Рафти дарс.

1. Муваффақият.

2. Камбудихо.

3. Хулосаҳо.

ХУЛОСА

Дар хотима, ҳаминро ҳам бояд гуфт, ки ба дарсҳои ҳамдигар ҷиҳати таҳлил даромадани омӯзгороназ ҳар ҷиҳат манфиатнок аст. Якум, ин ки методивазкунӣ аз он пайдо мегардад. Дуюм, ин ки омӯзгоронро ҳушёр месозад, ки ба як соати дарсӣ доимӣ бо омодагии хуб ҳозир гарданд. Ҷиҳати аз ҳама муҳими илмиаш дар он аст, ки маводи дар дастури таълимӣ нишон дода шуда ба комилӣ ба талабагонрасонда мешавад, зеро нақшаи тахминие, ки дар боло оварда шудааст, барои аз худ кардани мавзӯҳои забони модарӣ хеле самаранок мебошад.

REFERENCES

1. Истамова М. Адашуллаева Г. Методикаи таълими забони тоҷикӣ. (Дар асоси технологияи нави таълим). – Самарқанд, 2015.
2. Истамова М. Методикаи таълими забони тоҷикӣ. Қисми 1 – Самарқанд: Донишгоҳи давлатии Самарқанд, 2003. – С.156;
3. Истамова М. Методикаи таълими забони тоҷикӣ. Қисми 2 (Синтаксис). – Самарқанд, 2010;
4. Ҳоҷаев И. Методикаи мухтасари забони тоҷикӣ. Душанбе, 1995.
5. Грамматикаи забони адабии ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Дониш, 1986.
6. Ҳикматов Ҳ.С. (2021). МУЛОҶИЗАҲО ПЕРОМУНИ ТАРЗИ ТАЪЛИМИ ИБОРА. Academic Research in Educational Sciences, 2 (12), 307-314. <https://doi.org/10.24412/2181-1385-2021-12-307-314>
7. Ҳикматов, Ҳ. С. (2021). ТАРЗИ ТАЪЛИМИ ИБОРАҲОИ ФРАЗЕОЛОҒИ ДАР СИНФИ 6. Academic Research in Educational Sciences, 2(12), 492-496. <https://doi.org/10.24412/2181-1385-2021-12-492-496>
8. С.Хӯжақулов, Техналогияи нави таълим ва методикаи таълими адабиёти тоҷик, Самарқанд, СамДУ, 2007
9. Хӯҷаев С. Методикаи таълими забони тоҷикӣ, Хӯҷанд, 2009.